

1. félévi beszámoló
Horváth Benedek (horvathb95@gmail.com)

Statisztikus Fizika, Biológiai Fizika és Kvantumrendszerek Fizikája PhD program
Témavezető: Derzsi Aranka

A dolgozat címe: **Control of particle properties in low-pressure radio frequency gas discharges – A részecsketulajdonságok szabályozása alacsony nyomású rádiófrekvenciás plazmákban**

2020. január 24.

Bevezetés

A rádiófrekvenciás (RF) táplálású, kapacitív csatolású gázkisülések széles körű – pl. a chip- és napelemgyártás technológiai lépéseiben való – gyakorlati alkalmazásuk miatt igen fontos kutatási területét képezik az alacsonyhőmérsékletű plazmafizikának. A plazma alapú felületkezelési eljárások során az elektródán lévő szubsztrátréteg tulajdonságait a plazmából származó, a felületet bombázó részecskék változtatják meg, így lényeges, hogy a plazma részecskéi – különösen az ionok – milyen fluxussal és energiaceloszlással érik el az elektródákat. A két részecsketulajdonság egymástól független szabályozására gyakran alkalmazott és jól működő módszer a többfrekvenciás gerjesztő feszültség használata:

$$\phi(t) = \sum_{k=1}^N \phi_k \cos(2\pi kft + \theta_k),$$

ahol f az alapharmonikus frekvenciája, k a felharmonikusok sorszámja, ϕ_k az egyes harmonikusok feszültségamplitúdója, θ_k pedig azok fázisszöge. A harmonikusok számától és fáziskülönbségétől függően aszimmetrikus hullámforma jöhet létre, aminek következtében a plazmában megjelenik egy egyenfeszültség-komponens, biztosítva, hogy egy rádiófrekvenciás periódusra véve a két elektródára érkező töltésmennyiség zérus legyen. A θ_k paraméter az egyenfeszültségű komponens – és ezen keresztül az elektródákra érkező ionok energiájának a – kontrollparamétereként funkcionál, amitől bizonyos kisülési körülmények között független az ionok fluxusa. A gyakorlati alkalmazások szempontjából ezek az optimális kisülési paraméterek.

A PhD munkám keretében a plazma alapú felületmódosító eljárásokban alkalmazott elektropozitív és elektronegatív gázokban és gázkeverékekben (Ar, O₂, CF₄ és ezek különféle kombinációi) működő, alacsony hőmérsékletű, alacsony nyomású kapacitív RF gázkisülések szisztematikus vizsgálatát tűzöm ki célul. A kutatás keretében tervezett részecske alapú numerikus szimulációk és kísérletek segítségével feltérképezhetők az ionfluxus- és ionenergia független szabályozásának lehetőségei. Ezen túlmenően az elektronok energiafelvételi mechanizmusa és az ionizációs dinamika új részletei ismerhetők meg, és tisztázhatóvá válik a különféle gázfázisú és felületi ütközési folyamatok hatása a plazmajellemzőkre, ami segíti a plazma alapú felületkezelési eljárások optimalizációját.

Az aktuális félévben elvégzett kutatások

A félév során részben az Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP) keretében vállalt kutatási ütemtervemnek megfelelően a mesterszakos diplomamunkám során megkezdett kutatást folytattam, illetve kéziratban foglaltam össze annak eredményeit, amely jelenleg elbírálás alatt áll a Plasma Sources Science and Technology szakfolyóirat szerkesztőségénél. A kutatás során neon

gázban működtetett egyfrekvenciás (szinuszos hullámformával gerjesztett) gázkisülésekben vizsgáltam az elektronok energiafelvételi mechanizmusait a nyomás és a gerjesztő frekvencia függvényében. Az általam végzett „Particle-in-Cell/Monte Carlo Collisions” (PIC/MCC) részecske alapú numerikus szimulációkat összehasonlítottam a korábban a csoportunkban végzett fázisfelbontott optikai emissziós spektroszkópiai mérésekkel. A Ne $2p_1$ atomi állapot alapállapotból történő gerjesztésének tér- és időbeli eloszlására a szimuláció és a kísérlet egymással jól egyező eredményeket produkált, azonban a kísérlettel verifikált szimuláció megmutatta, hogy az ionizációs dinamika alacsony frekvencia és/vagy nagy nyomás esetén jelentősen különbözhet a gerjesztés tér- és időbeli eloszlásától. Ennek oka, hogy az elektronok keltette gerjesztés és az ionizáció hatáskeresztmetszete eltérő energiafüggést mutat a gázkisülésben jelenlévő elektronok energiatarományában (zérustól néhány 100 eV-ig), és a jelentős számú nagyenergiás, az elektródák felszínéről ionok által kiváltott elektronok (γ -elektronok) nagyobb valószínűséggel okoznak ionizációt, mint gerjesztést. Ezen túlmenően a szimulációk és a kísérletek egyaránt működésmódbeli átmenetet – lényegi változást az ionizációs dinamikában – mutatnak a nyomás növelésével, rögzített gerjesztő frekvencia és feszültségamplitúdó mellett.

A fentiekén túlmenően elkezdtem tanulmányozni O_2 gázban működtetett egyfrekvenciás gázkisüléseket a PIC/MCC szimulációs módszerrel, valamint Ar gázkisüléseket többfrekvenciás gerjesztés mellett. Mindkét esetben kétféle, egy egyszerű és egy valóság-hű modellt használok az elektron-elektroda kölcsönhatás tárgyalására, intenzív elektronemissziójú felületet feltételezve. A valóság-hű modellt korábban csak argon gázkisülések tanulmányozására használtam; jelenleg ezt a modellt integrálom az oxigén gázkisüléseket modellező kódba. Miután egyfrekvenciás gázkisüléseken teszteltem a modellt, többfrekvenciás O_2 gázkisülések vizsgálatára térek át. A többfrekvenciás argon gázkisülések szimulációja jelenleg fut; eredmények a közeljövőben várhatóak. Mind az argon-, mind az oxigéngázban működtetett többfrekvenciás kisülések vizsgálatának a célja feltárni, hogy az intenzív elektronemissziójú elektródafelület hogyan befolyásolja az ionenergia és -fluxus szabályozási lehetőségeit, illetve többfrekvenciás kisülés esetén hogyan befolyásolják az elektródákról származó másodlagos elektronok a plazmajellemzőket, különös tekintettel az ionizációs dinamikára.

Publikációk

Horváth, Benedek; Derzsi, Aranka; Schulze, Julian; Korolov, Ihor; Hartmann, Peter; Donkó, Zoltán: *Experimental and kinetic simulation study of electron power absorption mode transitions in capacitive radiofrequency discharges in neon*. Plasma Sources Science and Technology (PSST-103492), elbírálás alatt. Tartalmi részletek fentebb.

Tanulmányi tevékenység

A félév során két tárgyat végzek el:

- Evolúciós játékelmélet (FIZ/3/059)
- A káoszelmélet alkalmazása (FIZ/3/018) – a beszámoló elkészítésekor még folyamatban

Konferenciák

- 2019. október 28–november 1. között részt vettem a The 72nd Annual Gaseous Electronics Conference tudományos fórumon, ahol *Experimental confirmation of transitions in the discharge operation mode in low-pressure capacitively coupled Ne plasmas* címmel mutattam be posztot, amelyen a fenti kéziratban közölt eredményeket foglaltam össze.
- Heti rendszerességgel részt vettem szakmai partnerünk, a Ruhr University Bochum egyetemen működő Institute for Electrical Engineering and Plasma Technology intézet által szervezett kisebb létszámú nemzetközi online meetingen és nagyobb létszámú nemzetközi online plazma szemináriumon.

Elismerések

2019. szeptember 1–2020. június 30. között ÚNKP ösztöndíjban részesülök.